

УДК 1(37.0)

КОМУНІКОЛОГІЯ ADVERSUS КОМУНІКАТИВІСТИКА У СТРАТЕГІЇ ЗМІН ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анатолій ПОХРЕСНИК

кандидат філософських наук, доцент,
директор Київського технікуму електронних
приладів

© Похресник А., 2017

Ключові слова: вища школа, освітньо-науковий комплекс, інформаційно-технологічна революція, комунікологія, комунікативістика, ноонауки, ноокомунологія.

Зростання кількості суперечливих глобальних явищ і розвиток технологічного прогресу незмірно ускладнюють діяльність вищих шкіл на планеті. Україні доводиться долати комплексну агресію з боку Росії разом з вирішенням проблем віднаходження власного місця в політичній та економічній структурі світу. У статті розглянуто роль нових термінів і понять у справі планування та здійснення змін в освітньо-науковому комплексі України. Указано на специфіку зарубіжного аудиту його діяльності, показано необхідність використання цілком нових понять і термінів (прикладом є комунікологія, ноокомунологія, ноонауки, ноотехнології й інші), які ми вважаємо необхідними для успішності проєктів розвитку вищої школи і наукових досліджень в Україні.

Постановка проблеми та її актуальність. Поєднання глобальних процесів зростання населення Землі, утворення все більшої кількості незалежних держав та «економічних територій» разом з поглибленням інформаційно-технологічної революції (її сучасну стадію все частіше називають «4-ю промисловою революцією» [12]) підвищує вимоги до всіх систем вищої освіти. Чи не найважча ситуація сформувалася в Україні, у якій «західні доброзичливці» швидко ліквідували науково-оборонний комплекс, не шкодуючи коштів на знищення ракет, пускових шахт, бомбардувальників, розформування НДІ та ін., а «східні недоброзичливці» організували проти нас «гібридну війну», перетворивши її в даний момент у справжню «гарячу» на частині найбільш заселеної території України.

Трансформація успадкованого в 1991 р. фрагменту цілісної і глибокого індустріалізованої системи вищої освіти Радянського Союзу відбувалася в Україні в гранично несприятливих умовах. Невелика фінансова й інша допомога Заходу через фонд «Відродження» й інші засоби йшла на демілітаризацію нашої науки й освіти, підтримку внутрішніх проєктів гуманізації вищої школи і гуманітаризації навчально-виховного процесу. У даний момент – коли Україна змушена воювати з

набагато сильнішим ворогом – стало очевидним, що загалом цей вибір стратегії реформування освіти виявився хибним. Натепер через цю помилку доводиться вимушено витратити рештки ресурсів на відновлення виробництва озброєнь і створення цілком нових зразків на основі національних наукових і технологічних досягнень ([9] та ін.).

Автор вважає своїм патріотичним обов'язком інтенсифікацію наукових досліджень у галузі філософії освіти з метою формування пропозицій для успішнішого розвитку нашого освітньо-наукового сектору в найближчі роки. У межах своєї компетентності і з урахуванням найновіших наукових відкриттів і проривних технологічних досягнень ми продовжили розвиток тематики своїх останніх публікацій ([7; 8] та ін.). У цій статті викладемо результати аналізу тих праць наших попередників, що містили пропозиції нових наукових термінів з орієнтацією на потреби освіти і науки України в наступних декадах ХХІ ст. Тут вибір виявився доволі широким, тому ми обмежили нашу розвідку термінами, що можуть увійти в робочий лексикон комунікології для вищої школи-ХХІ.

Мета статті полягає у філософському аналізі сучасного явища розширення науково-освітнього лексикону в межах не тільки системи вищої освіти, а й усієї інформаційної сфери, яка вже давно стала невід'ємною частиною того, що охоплює словосполучення «сучасна освіта» у широкому його значенні. Основну увагу звернемо на порівняно нові терміни «*комунікологія*» й «*комунікативістика*» з доведенням того, що з усіх можливих його часткових значень найбільш перспективним є варіант «*ноокомунікологія*».

Виклад основного матеріалу. У потоці різноманітних повідомлень національних і світових ЗМІ про різноманітні події сьогодні ми виділимо оголошення британської королівської родини про пошук «старшого фахівця з комунікації» [1], спроможного успішно працювати з усіма сучасними джерелами інформації, здійснювати вибірково пошук, оцінювати її важли-

вість для роботодавців, відділяти вірогідне від пліток і стати надійним помічником. Мінімальні професійні вимоги – достатній досвід роботи в маркетингу, медіа, PR та ін. Завдяки Інтернету майже миттєво зголосилося аж 1000 кандидатів.

Ми вважаємо цей епізод дуже промовистим, відмовляючись коментувати менш приємну для українців інформацію про те, які вимоги ставить у Росії В. Путін до дипломатів (у сподіванні на їхню слухняність він одночасно подвоїв їм заробітки) та якими критеріями він керувався, нагороджуючи згідно із засекреченим списком 300 «фахівців з комунікації» за особливі заслуги в участі в консцієнтальній війні [2], яку він скерував не тільки проти України, а й на всю планету.

Для теми цієї статті найважливішим є факт переходу всього людства з епохи браку інформації, труднощів у її отриманні і поширенні, високої і дуже високої ціни об'єктивних даних про довкілля і технології до вже майже реалізованого майбутнього, коли ситуація буде протилежною й саме інформація буде першим з важливих для життєдіяльності людини елементів, що стане одночасно і практично безкоштовним, і загальнодоступним.

Уже виникла в сучасних суспільствах суперечність полягає у тому, що для людства в цілому поглиблюється прірва між технологічними й іншими досягненнями та все гострішою потребою їх використання на благо всіх задля відвернення екологічних та інших загроз для його існування. У практичному аспекті вона особливо яскраво виявляє себе в явищі концентрації фінансів та усіх інших важливих ресурсів у руках мізерних груп осіб (в Україні їх зазвичай називають «олігархами»), натомість абсолютна більшість населення планети має мінімальні можливості для задоволення своїх базових життєвих потреб. Прикро, що через низку об'єктивних та суб'єктивних обставин у групу подібних держав потрапили не тільки члени «третього світу», а й сучасна Україна.

Подібна тематика має не тільки всепланетне охоплення, а й практично необмеже-

ну кількість різноманітних інформаційних джерел. Уже очевидним став такий факт: якщо за весь період «революції Гутенберга» всіма авторами світу були створені всього лише мільйони книг з різними назвами і змістом, то на сьогодні для всіх видів і підвидів інформаційних матеріалів їх загальна кількість не лише обчислюється багатьма мільярдами, а ще й щодоби зростає не «трошки», а на десятки мільйонів нових одиниць.

З одного боку, нові засоби створення, збереження і поширення інформації усіх видів гранично утруднюють «поганим людям» приховування своїх негарних чи й кримінальних учинків (завдяки Інтернету й іншим е-засобам не тільки виявлена абсолютна більшість учасників завезення в Україну російської ракетної установки, яка знищила майже 300 осіб у малайзійському літаку, й з точністю до хвилин простежені всі події), а з іншого – ті самі «нові засоби» дають можливість неординарним скеровувати на зацікавлену громадськість десятки і навіть сотні різноманітних версій причин падіння літака, розпорошуючи її уяву й приховуючи за цим майже безмежжям брехні одну-єдину правильну причину.

Для науковців специфіка сьогодення полягає не тільки в тому, що їхня професія з унікальної поступово стає масовою. Тут слід указати на твердження експертів ЮНЕСКО про існування у 1800 р. приблизно тисячі дослідників довкілля і людства та зростання їх числа до позначки майже «10 млн» (URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235407r.pdf>). Ми ж хочемо доповнити цей факт указівкою на те, що цілковито змінюється характер наукових пошуків. Відбувається стрімка колективізація та інтернаціоналізація наукових досліджень, яка полягає у тому, що все більший відсоток наукових праць має не одного, а багато авторів. Це ставить додаткові вимоги до системи вищої освіти, у межах якої готують молодих науковців з орієнтацією на «роботу в групах». Виділимо у цій темі публікації американця Т. Фрідмана, який вже давно вказав на те, що інтелектуальна діяльність завдяки швидкісному Інтернету швид-

ко позбавляється від будь-яких перепон і обмежень ([10] та ін.), а потреби виробничої кооперації все частіше примушують конкурентів у різних державах знаходити спільну мову й разом шукати успіху на світових ринках. Зауважимо, що у своїх новітніх публікаціях Т. Фрідман наводить докази того, що все більший відсоток фахів і занять втрачає замкненість і перетворюється на «глобальну діяльність» саме завдяки вже згаданому прогресу в інформаційній сфері [11].

Враховуючи скерування нашого дослідження на підвищення ефективності нашої вищої школи й можливий доцільний обсяг статті, звернемо головну увагу на розгорнуту в Україні дискусію щодо модернізації спеціальності 06 «Журналістика». Прочитуюмо характерні повідомлення наших традиційних та електронних ЗМІ.

На офіційній інтернет-сторінці Міністерства інформаційної політики України (mir.gov.ua) наприкінці грудня 2016 р. з'явилося дуже важливе повідомлення, яке ми наводимо без скорочень.

«20 грудня 2016 року в ІА «Укрінформ» за сприяння Міністерства інформаційної політики України відбулося обговорення питання щодо перейменування галузі знань «06: журналістика» на «06: комунікативістика». У заході взяли участь керівники профільних підрозділів провідних ВНЗ країни, активісти громадських організацій та представники МІП.

Заступник Міністра інформаційної політики України Артем Біденко заявив: «МІП минулого року, коли постала проблема з вилученням спеціальності “міжнародна інформація”, розглянувши звернення студентства та врахувавши експертну думку викладачів, відстояло їхню позицію – спеціальність отримала подальший розвиток. Сьогодні потрібно розвивати напрями з підготовки фахівців із комунікацій, врахувавши всі актуальні загрози, які спонукають нас захищати та структурувати інформаційний простір держави».

Пропозиції щодо перейменування галузі знань презентував учасникам Юрій Нестеряк, завідувач кафедри журналістики та нових медіа Інституту журналісти-

ки Київського університету імені Бориса Грінченка. За його словами, в основу ідеї покладено реалії європейського освітнього простору та потреба їх адаптації до українських умов.

Володимир Різун, директор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зазначив, що прирівнювати всі спеціальності, які так чи інакше діють у межах медіапростору, лише до журналістики, як це нині нам пропонують робити, – це вельми суперечливе рішення освітнього відомства. «Сьогодні заховати під журналістику, скажімо, піарників і рекламистів – якось навіть непристойно», – наголосив директор.

За словами Сергія Даниленка, завідувача кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, держава не може самоусунути ся від цього питання. Він зазначив, що через інструменти Міністерства освіти та науки України ми маємо запровадити та наповнити змістом таку нову галузь знань, як комунікативістика, що є інтегральною для багатьох сфер людської діяльності, які передбачають спілкування інституцій, окремих осіб і груп людей.

«Нам із вами слід уміти адекватно оцінювати виклики сучасності, де проблема комунікації, її розвитку в різних галузях, як професійних чи громадських, так і тих, що стосуються особливостей державного будівництва, потребує якісно нових фахівців. Дуже важливим є те, що Міністерство інформаційної політики України підтримує цю ініціативу та висловлює готовність сприяти починанням професійного середовища», – зауважив Даниленко.

Студрада при МІП внесла свої пропозиції: «Оскільки об'єкт і предмет комунікативістики не обмежуються журналістикою, серед спеціалізацій, які входитимуть до даної галузі, також варто передбачити ті, що перебувають за рамками вивчення виключно медіасфери: комунікаційний менеджмент, політичні та корпоративні комунікації тощо», – зауважив один із членів ради.

Учасники круглого столу дійшли згоди в тому, що перейменування галузі знань «06: журналістика» на «06: комунікативістика» є цілком доцільним кроком, та висловили свою готовність підтримати дану ініціативу» [4].

У розвиток цих ідей і пропозицій керівництво Міністерства інформаційної політики зробило логічні нові кроки, наслідком чого став проект рішення Кабінету Міністрів України щодо вищевказаних змін у змісті нашої вищої освіти. У його імперативній частині зазначено, що у переліку галузей підготовки фахівців у вищій школі України позиція позиція «06 Журналістика» має набути нової редакції: «06 Комунікативістика. 061 Медіакомунікації. 062 Журналістика» [6]. В обґрунтуванні цього кроку наголошуються такі думки:

«На сьогодні види соціальних відносин в інформаційній сфері не вичерпуються виключно журналістикою, адже сформовані та динамічно розвиваються й інші види комунікативної взаємодії. Наприклад, напрям інформаційної аналітики вже є самостійним напрямком професійної діяльності. Крім того, в Україні активно впроваджуються державні стратегічні комунікації, елементами яких є урядові та кризові комунікації. Усі ці напрямки потребують залучення молодих спеціалістів. І чинна редакція галузі знань "06 Журналістика" не здатна охопити всі зазначені напрямки підготовки фахівців.

Світова практика у сфері медіа має різні тенденції присудження наукових ступенів. Найбільш поширеними є напрям Communications and Media Study або ж Communications Study, що українською слід перекладати як "Комунікативістика".

Комунікативістика – наука, яка досліджує гуманітарні аспекти комунікації, розвитку інформаційних систем і засобів, а також характер, форми, результати їх впливу на соціум, займається процесами людського спілкування, охоплює широке коло питань, від розмови віч-на-віч до засобів масової інформації.

Предметом дослідження комунікативістики є проблеми журналістики, кінокрити-

ки, театру, бізнес-комунікацій (наприклад, політичні стратегії компанії, публічні виступи, вплив ЗМІ на виборах), а також радіо, телебачення та виробництва фільмів, комп'ютерної комунікації й нових медіа. Дослідження комунікації також розглядаються як повідомлення, які інтерпретуються через політичні, культурні, економічні, семіотичні, герменевтичні і соціальні аспекти їх контекстів.

Отже, необхідність імплементації спеціальності "Комунікативістика" в перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти є логічним етапом розвитку інформаційної сфери.

Проект акта підготовлений з метою актуалізації освітніх процесів до потреб сучасного суспільства, розвитку як суспільних, так і урядових комунікацій та забезпечення інформаційної сфери якісними професійними кадрами, освітня підготовка яких здійснюватиметься у відповідності до вимог часу.

Досягнення мети планується шляхом зміни найменування галузі знань "06 Журналістика" на "06 Комунікативістика", а також розширення переліку спеціальностей в межах зазначеної галузі, де поряд з уже існуючою спеціальністю "журналістика" додається "медіакомунікації". В спеціальність "медіакомунікації" потенційно зможуть входити такі освітні програми, як реклама та зв'язки з громадськістю, медіапродюсування, бізнес-комунікації, кіно- та театральна критика тощо. Тобто запропоновані проектом зміни жодним чином не обмежують чинний напрям підготовки журналістів, а лише розширюють відповідну галузь знань "06", доповнюючи її новою спеціалізацією та відповідними освітніми програмами» [6].

Натепер у різних ВНЗ і громадських об'єднаннях (<http://ij.kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsiam/konferentsii/konferentsii/469-uriadovtsi-naukovtsi-ta-praktyku-obhovoryly-perspektyvy-rozvytku-komunikatyvistyky-v-ukraini.html> 27-04-2017 та ін.) йде обговорення того, як саме здійснювати модернізацію важливого сек-

тору національної вищої школи з урахуванням нових потреб не тільки фахового чи культурного, а й оборонного характеру (консцієнтальна агресія з боку Росії виразно посилюється та урізноманітнюється, тому сфера освіти і комунікацій в Україні повинна вийти на вищий рівень розвитку). Сподіваємося, що й відомі нам науковці активізують свої пошуки і створять нові праці аналітичного й рекомендаційного характеру, поліпшивши свої попередні досягнення ([5] та ін.). Можливо, що ці питання викличуть цікавість і серед фахівців з філософії освіти.

Для вказаних документів і наукових праць характерною рисою є використання терміна «журналістика» як центрального вихідного положення, що ми вважаємо невдалим кроком. Саме цим можна пояснити той факт, що для колосальної за обсягом і перспективністю сфери знань про контакти, взаємодію, соціальну співпрацю та інше та все більшу кількість можливих засобів для цих дій обране слово «комунікативістика», що впливає з попереднього – «журналістика». Як аргумент указано лише на формулювання частини тих спеціалізацій, з яких у світі присуджуються наукові ступені.

Якщо ж з більш загальних позицій поглянути на проблему вивчення сучасних і перспективних комунікацій у науковому аспекті разом з підготовкою кадрів для відповідних теоретичних і практичних занять, то легко бачити, що на Заході найбільш поширеним терміном є «комунікологія» (Communicology), а не щось близьке до «комунікативістики». Місцем поширення подібних уявлень стали США, які з настанням ХХ ст. максимально вдало використовували в політиці, культурі, освіті та економіці весь асортимент нових інформаційних засобів – всі види кіно, радіо і телебачення, персональні комп'ютери та всі інші найдосконаліші е-засоби, Інтернет і соціальні мережі, Інтернет речей і перші можливості штучного розуму тощо. Навіть передові європейські держави загалом відставали у цій сфері.

Не слід, однак, думати, що у США «Ко-

мунікологія» здобула абсолютну перевагу над усіма іншими термінами. У цій державі не існує централізації в управлінні вищою школою та у визначенні всіх її важливих характеристик. Студенти мають можливість порівняно легко обирати собі найбільш привабливий ВНЗ з багатьох тисяч інших, а під час навчання мають право формувати індивідуальну стежину руху до заключного кваліфікаційного документа. Тривалий досвід демократії і головні конституційні положення стимулюють і забезпечують високий рівень конкуренції не тільки серед ВНЗ (саме зі США пішла традиція створення рейтингів закладів), а й для викладачів. Фактично абсолютна більшість навчальних курсів є індивідуальними, а їхні автори змагаються за увагу студентів їх інноваційністю й новизною. А от для продовження контрактів науково-викладацький персонал змушений не переривати дослідження й оприлюднювати їх результати (загальновідомим є американське гасло «Публікуйся, або гинь!»).

Ось і «комунікологія» у США є багато, як і багатьох інших споріднених термінів, включаючи великий сектор так званої «медіаосвіти» (ідея була своєчасно підхоплена в Україні й розвивається науковою групою професора Г. Онкович). Вельми інформативний матеріал міститься у вже згаданій статті А. Митко [5], але в ній не розглянута діяльність одразу кількох «Інститутів комунікології» в США та інших державах. Безперечним фактом є реакція науковців і викладачів ВНЗ на потребу поглибленого вивчення всіх явищ в усе більшій та різноманітнішій інформаційній сфері, що стає усе агресивнішим фактором глобального впливу і змін.

Свою мету ми вбачаємо не в переліку безлічі даних, а в наголошенні набагато важливішого – що саме викладають інноватори в зміст указаних вище понять і які знання вони вважають обов'язковими для перетворення успадкованої від СРСР спеціальності «журналістика» у щось значно ширше і корисніше для умов ХХІ ст.?

У вже цитованих та інших джерелах у перелік указаних знань зазвичай включають інформацію з кількох наук. Найдо-

вший перелік ми зустріли в статті А. Митко, яка використовує не тільки національний, а й зарубіжний досвід: «Комунікативістика є галуззю, що об'єднує наукові розробки фахівців із соціології, політології, мистецтва, етнології, журналістики, права, філософії, психології й інших. Автор книги «Медіамерика» Е. Уйтмор уявно порівнює її з парасолькою, спицями якої є журналістика, стилістика, театрознавство, реклама, телебачення та радіо, риторика та популярна культура» [5, с. 88]. Відомі нам інші українські праці не виходять за вказані межі, а в проєкті рішення КМ наголошується на очевидно «гуманітарному» характері комунікативістики.

У своїх пропозиціях, якими хочемо закінчити цю статтю, наведемо кілька центральних положень:

1. Запропоновані у нас зміни (перехід від «06. Журналістика») до чогось іншого дуже бажані й своєчасні. Однак потреба має надто широкий обсяг і, на нашу думку, запланований варіант її вирішення через термін «комунікативістика» набагато гірший від звернення до слова «комунікологія», яке добре узгоджується з європейською практикою і прекрасно «вбудовується» у довгу низку широко вживаних у системі вищої освіти термінів – психологія, політологія, філологія і т. д. Лінгвістичні докази, сподіваємося, наведуть колеги у своїх працях.

2. Специфіка сьогодення в аспектах появи все більшої кількості інформаційних пристроїв та розширення «комунікації» в найширшому сенсі цього слова примушує наголосити на тому, що така потрібна нам нова наука не має права обмежуватися тільки переліченими вище гуманітарними знаннями. Цілковито необхідне включення досягнень багатьох точних наук, які з кінця ХХ ст. небачено детально вивчають закони діяльності головного мозку й інших систем організму людини, досягнення яких уже використовуються (щоправда, більше в конскієнтальній війні, як у сфері навчання і виховання).

3. У своїх попередніх працях ми зазначали, що у новому столітті з теренів України членами невеликої наукової групи К. Корсака поширюється пропозиція розвивати

дуже перспективні в екологічному аспекті «мудрі (ноо-) науки»: ноофілософію, нооекологію, ноопедагогіку, ноопсихологію й багато інших ([3] та ін.). Саме тому в своїх наступних дослідженнях ми плануємо

ЛІТЕРАТУРА

1. Британская королевская семья ищет старшего специалиста по коммуникациям. – URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/britanskaya-korolevskaya-semya-ishchet-starshego-specialista-po-kommunikaciyam-199669.html> 27-07-2017
2. **Гречанинов А.** 300 спартанцев с микрофонами [Электронный ресурс] / А. Гречанинов. – Режим доступа: <http://newsland.com/news/detail/id/1367401/> 7-05-2014
3. **Корсак К.** Нооглосарій як засіб позитивізації майбутнього й нових цілей вищої освіти / К. Корсак, Ю. Корсак // Вища освіта України. – 2014. – № 2. – С. 42–48. – URL: http://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf
4. Міністерство інформаційної політики сприятиме наповненню змістом нової галузі знань «комунікативістика» – державі потрібні кваліфіковані спеціалісти. – URL: <http://mip.gov.ua/news/1602.html> 21-12-2016 (27-07-2017)
5. **Митко А.** Досвід сучасної американської комунікативістики для України в сфері дослідження інформаційної демократії [Електронний ресурс] / А. Митко // Американська історія та політика = American history & politics: наук. журн. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2016. – № 1. – С. 87–94. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13036>
6. Проект (від 25-1-2017) постанови КМ про внесення змін у Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. N 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». – URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT3042.html
7. **Похресник А. К.** Науки і вища освіта учора, сьогодні і завтра / А.К. Похресник // Вища освіта України. – 2016. – № 2. – С. 31–36, 87, 91.
8. **Похресник А. К.** Критичний філософський аналіз тенденції створення рейтингів ВНЗ світу / А.К. Похресник // Вища освіта України. – 2016. – № 4. – С. 76–83, 89, 93.
9. «Укроборонпром» разработал новое термобарическое оружие. – URL: <http://gordonua.com/news/war/ukroboronprom-razrabotal-novoe-termobaricheskoe-oruzhie-200051.html> 28-07-2017
10. **Фрідман Т. Л.** Світ плаский! Глобалізований світ у XXI столітті / Томас Л. Фрідман; [пер. з англ. М. Руденко]. – Л.: АНТА, 2008. – 676 + VIII с.
11. **Фрідман Т.** Новий світ середнього класу. – URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/friedman/novij-svitserednogo-klasu-1560042.html> 28-07-2017

вивчити перспективи побудови на класичних і новітніх ноодосягненнях «**ноокомунології**» як необхідної для умов XXI ст. комплексної науки з дуже широким спектром використання.

REFERENCES

1. British royal family is looking for a senior communications specialist. URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/britanskaya-korolevskaya-semya-ishchet-starshego-specialista-po-kommunikaciyam-199669.html> 27-07-2017
2. **Grechaninov A.** 300 Spartans with microphones. URL: <http://newsland.com/news/detail/id/1367401/7-05-2014>. (In Russia).
3. **Korsak K., Korsak Yu.** (2014). Nooglossary as a means of positivism of the future and new goals of higher education // Higher education of Ukraine? no 2, pp. 42–48. URL: http://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf / (In Ukrainian).
4. The Ministry of Information Policy will contribute to filling the content of the new field of knowledge «Communication Science» – the State needs qualified specialists. URL: <http://mip.gov.ua/news/1602.html> 21-12-2016 (27-07-2017). (In Ukrainian).
5. **Mytko A.** The Experience of Modern American Communication Studies for Ukraine in the Field of Information Democracy Research / A. Mytko // American History & Politics. Sciences. Journal / Kyiv Nat. Un-ty them. T. Shevchenko. – Kyiv – 2016, no. 1, pp. 87–94. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13036>. (In Ukrainian).
6. Draft (from 25.1.17.2017) of the CM Resolution on Amendments to the Appendix to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 29, 2015 N 266 "On Approval of the List of Knowledge and Specialization Areas under which Higher Education Institutions are Prepared. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT3042.html. (In Ukrainian).
7. **Pokhreshnyk A. K.** (2016). Science and Higher Education of Yesterday, Today and Tomorrow // Higher Education of Ukraine, no 2, pp. 31–36, 87, 91. (In Ukrainian).
8. **Pokhreshnyk A. A.** (2016). Critical Philosophical Analysis of the Trend for Creating Ratings of the Universities of the World // Higher Education of Ukraine. no 4, pp. 76–83, 89, 93. (In Ukrainian).
9. Defense industry of Ukraine has developed a new thermobaric gun (URL: <http://gordonua.com/news/war/ukroboronprom-razrabotal-novoe-termobaricheskoe-oruzhie-200051.html> 28-07-2017. (In Russia).
10. **Friedman T. L.** (2008). The world is flat! The Globalized World in the 21st Century / Thomas L. Friedman; [Transl. from english M. Rudenko]. Lviv: ANTA, 676 (VIII) p. (In Ukrainian).
11. **Friedman T.** New world of middle class. URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/friedman/novij-svitserednogo-klasu-1560042.html> (28-07-2017) (In Ukrainian).

12. **Schwab K.** (2015). The Fourth Industrial Revolution. Davos Reader Gideon Rose Kindle Edition, 199 p. – URL: wef.ch/4IRbook.